

Jarosław Centek
Instytut Historii i Archiwistyki
Uniwersytetu Mikołaja Kopernika
ul. Władysława Bojarskiego 1
87-100 Toruń

Autoreferat

1. Imię i Nazwisko

Jarosław Centek

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/ artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.

Doktor nauk humanistycznych w zakresie historii – Uniwersytet Mikołaja Kopernika (Toruń 2008), na podstawie dysertacji „Reichsheer 1921 - 1926. Organizacja, uzbrojenie, umundurowanie i wyszkolenie”

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/ artystycznych. od 1 października 2008 r. - Instytut Historii i Archiwistyki UMK - adiunkt

4. Wskazanie osiągnięcia* wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.):

a) tytuł osiągnięcia naukowego/artystycznego

Korpus Gwardii w bitwie pod Gorlicami

b) (autor/autorzy, tytuł/tytuły publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa)

- Centek Jarosław, *Korpus Gwardii w bitwie pod Gorlicami*, Warszawa 2015, wydawnictwo TETRAGON
- Centek Jarosław, *Zdobycie wzgórza Lipie 3 maja 1915 roku [w:] Znaki pamięci VI. Ziemia gorlicka w ogniu Wielkiej Wojny*, pod red. Kamila Ruszały, Gorlice 2014, s. 5-16.
- Centek Jarosław, *1 Dywizja Piechoty Gwardii w bitwie pod Gorlicami*, [w:] *Materiały z Konferencji Znaki Pamięci IV - w 95 rocznicę bitwy gorlickiej*, Gorlice 2011, s. 57-73.
- Centek Jarosław, *Szturm pruskiej gwardii na Staszkówkę 2 maja 1915 r.*, [w:] *Materiały z konferencji Znaki Pamięci III - śladami I wojny światowej*, pod red. Mirosława Łopaty, Gorlice 2010, s. 82-95

c) omówienie celu naukowego/artystycznego ww. pracy/prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania.

Celem naukowym wskazanego powyżej osiągnięcia była analiza działań Korpusu Gwardii w czasie przełamania pod Gorlicami. Ten elitarny korpus Królewskiej Armii Pruskiej został skoncentrowany na lewym skrzydle niemieckiej 11 Armii. Jego zadaniem było nie tylko przełamać front nieprzyjaciela, ale także osłaniać lewą flankę grupy uderzeniowej. Te

dwa zadania zdeterminowały zarówno ugrupowanie bojowe obu dywizji oraz ich działania w trakcie bitwy.

Odtworzenie przebiegu działań wojennych w pasie Korpusu Gwardii w dniach 2 – 6 maja 1915 r. to nie jedyny, ale najbardziej oczywisty z celów prowadzonych badań. Miał przede wszystkim stanowić podstawę dla dalszych rozważań, które dotyczyły taktyki itp. Sama rekonstrukcja walk między Białą a Wisłoką miała wnieść istotny wkład w badania nad historią regionalną. W ostatnich latach widać ożywienie w tym zakresie, jednakże Autorzy tych publikacji nie mieli dostępu do materiałów niemieckich czy rosyjskich. Tę ważną i dostrzegalną lukę winny zappełnić moje publikacje.

Kolejnym celem publikacji była analiza taktyczna zarówno ugrupowania i wartości bojowej Korpusu Gwardii, jak i sił rosyjskich na tym odcinku. Winno to umożliwić uzyskanie odpowiedzi na pytanie o przyczyny powodzenia niemiecko – austro-węgierskiego przełamania pod Gorlicami, a tym samym wskazanie różnic z frontem zachodnim, gdzie przełamanie umocnionej obrony nieprzyjaciela wiązało się z ogromnym zużyciem sił i środków i kończyło się krwawą hekatombą po obu stronach (np. bitwy pod Verdun czy nad Sommą). Warto przy tym zauważyć, że w liczącym zaledwie 7 km szerokości pasie przełamania, jaki przypadł Korpusowi Gwardii, południowy odcinek przełamano z trudem i tylko dzięki łatwym sukcesom, jakie odniesiono na lewym skrzydle.

Badaniom zostało poddane również dowodzenie zarówno po stronie Korpusu Gwardii, jak i walczących naprzeciwko sił rosyjskich. Zwrócono przy tym również uwagę na dowodzenie na szczeblu rosyjskiej 3 Armii czy niemieckiej 11 Armii w kontekście jego wpływu na przebieg walk na analizowanym odcinku.

Wstępne i częściowe wyniki badań publikowane były w wymienionych powyżej artykułach. Przygotowując monografię do druku poddałem je weryfikacji oraz przeanalizowałem szereg pominiętych w nich zagadnień, by przedstawić w ten sposób całościowy obraz działań Korpusu Gwardii w przełamaniu pod Gorlicami.

Materiałem badawczym oprócz opracowań rosyjskich i niemieckich (w tym również i szczegółowych, ale często mało obiektywnych, historii pułkowych) były zbiór rozkazów i meldunków oddziałów 3 Armii z okresu z ofensywy gorlickiej, rozkazy i meldunki Korpusu Gwardii oraz dzienniki bojowe z załącznikami zarówno korpusu, jak i obu jego dywizji. Dotychczas nie przeprowadzono na taką skalę zestawienia i analizy źródeł rosyjskich i niemieckich, dotyczących bitwy pod Gorlicami.

Wśród wyników należy wskazać szczegółową rekonstrukcję działań poszczególnych regimentów gwardii, opublikowaną oprócz tekstu głównego również w załączonej mapie. Niejednokrotnie udało się zweryfikować przy tym różne twierdzenia zawarte w historiach pułkowych, których celem czasem było najwyraźniej przywłaszczenie sobie chwały za opanowanie różnych ważnych punktów terenowych. W przypadku strony rosyjskiej bez większych problemów udało się odtworzyć linię obrony i ich obsadę w chwili rozpoczęcia niemiecko – austro-węgierskiej ofensywy. W przypadku kolejnych dni było to daleko trudniejsze, gdyż z jednej strony część oddziałów obrońców poniosła ogromne straty i z istniejących dywizji tworzono grupy bojowe, z drugiej zaś istniejące luki były często doraźnie łatanie, co prowadziło do przemieszania oddziałów. Nie mniej jednak udało się odtworzyć ich dyslokację, choć nie każdorazowo z pełną dokładnością. W ten sposób możliwe stało się powiązanie wydarzeń z terenem, w jakich się rozgrywały. Umożliwiło to lepsze ich zrozumienie, a co za tym idzie, również dokładniejszą analizę.

Wśród efektów, jakie pozostawiły po sobie badania nad Korpusem Gwardii w bitwie pod Gorlicami należy wskazać także wyjaśnienie przebiegu wydarzeń z punktu widzenia taktyki. Okazuje się, że na prawym skrzydle, w rejonie Staszkówki, znajdowały się oddziały rosyjskiej 31 DP, dodatkowo wsparte artylerią, a na lewym, które przełamano z łatwością i małymi stratami – siły 70 DP, która była jednostką rezerwową, sformowaną w chwili wybuchu wojny i najwyraźniej posiadała mniejszą wartość bojową.

Udowodniono również, że kluczowym elementem, który umożliwił przełamanie, była przewaga atakujących w artylerii. Przede wszystkim nie chodziło tu jednak o większą liczbę luf, ale przede wszystkim ich kaliber i zaopatrzenie w amunicję. Zarówno z raportów niemieckich, jak w relacji rosyjskich widać znaczenie, jakie miał ogień dział. Oprócz miażdżącego ognia artylerii ciężkiej, godne podkreślenia jest również użycie „dział towarzyszących”, które często przesuвано na pierwszą linię, gdzie ogniem „na wprost” likwidowały kluczowe punkty rosyjskiego oporu. Dzięki ich skuteczności z czasem doraźne „działa towarzyszące” rozwinęły się w specjalną artylerię piechoty, szeroko wykorzystywaną w późniejszym okresie wojny. Analiza bitwy pod Gorlicami pozwala uchwycić początki jej rozwoju.

Wskazano także wpływ terenu na przebieg ofensywy. Rosjanie wprawdzie posiadali częściowo przygotowane wcześniej pozycje tyłowe, rozmieszczone na wzniesieniach, sprzyjał im również układ rzek, jednakże nie zdołali zatrzymać ofensywy. Cieki wodne

okazały się zbyt płytkie, by stanowiły realną przeszkodę. Wcześniejsze umocnienia na wzgórzach nie okazały się zbyt przydatne ze względu na brak odpowiednich sił, które mogłyby je obsadzić. Brakowało wypoczętych żołnierzy, którzy mieliby odpowiednią wolę walki.

W kwestii dowodzenia okazało się, że sztab rosyjskiej 3 Armii zbyt lekceważył narastające zagrożenie oraz zbyt optymistycznie oceniał rozwój wypadków na froncie. Niewątpliwie przyczyniły się do tego napływające meldunki od dowódców wielkich jednostek czy związków taktycznych, zapewniające o utrzymywaniu pozycji czy udanych kontratakach, które nie miały żadnego potwierdzenia w źródłach niemieckich. W skutek tego front wzmacniano doraźnie, bez realnego planu powstrzymania nieprzyjaciela. O oderwaniu dowództwa rosyjskiego od rzeczywistości świadczy fakt przeprowadzenia nawet kontrataku przy użyciu odwodowego III Korpusu Kaukaskiego. W efekcie zmarnowano dostępne siły i tym samym pozbawiono się możliwości stawienia skutecznego oporu na przygotowanych liniach obrony czy przeszkodach terenowych.

Powyższe wyniki badań mogą zostać wykorzystane na kilku płaszczyznach. Przyczynią się zarówno do rozwoju badań regionalnych, dotyczących dziejów poszczególnych gmin, przez które z całą brutalnością przetoczył się front. Nie bez znaczenia są również przy analizie przebiegu Wielkiej Wojny oraz rozwoju stosowanej w nich taktyki. Umożliwiają zrozumienie czynników niezbędnych do przełamania umocnionego frontu, a co za tym idzie, genezy powstania wojny pozycyjnej na froncie zachodnim.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo - badawczych (artystycznych).

Moje publikacje naukowe zdecydowałem się podzielić na kilka działów tematycznych. W każdym z nich przeanalizowałem znaczenie poszczególnych tekstów, które starałem się uporządkować w kolejności chronologicznej.

a) Pierwsza wojna światowa

Tematyka pierwszej wojny światowej interesuje mnie od początku mojej działalności naukowej. Pierwsza publikacja, *Ciężkie karabiny maszynowe I wojny światowej*, *Zeszyty Naukowe Koła Podchorążych WSO im. gen. J. Bema*, 2001, s. 146-161, która wraz z wydanym wiele lat później artykułem *Działo paryskie - ukoronowanie rozwoju niemieckiej artylerii ciężkiej w I wojnie światowej*, [w:] *Studia artyleryjskie*, tom 4, pod red.

Mirosława Giętkowskiego, Aleksandra Smolińskiego, Toruń 2012, s. 349-395 dotyczyła sprzętu używanego w czasie tego konfliktu zbrojnego. O ile pierwszy z nich opiera się na źródłach drukowanych, drugi wykorzystuje materiały archiwalne, przechowywane w Bundesarchiv-Militärarchiv we Fryburgu Bryzgowiskim.

Z kolei tekst *Organizacja artylerii niemieckiej w I wojnie światowej*, Zeszyty Naukowe WSO im. gen. J. Bema, 2002, s. 272-284, odtwarza organizację niemieckiej artylerii w oparciu o trudno dostępne, praktycznie niewykorzystywane wcześniej niemieckie źródła i opracowania. Z kolei działań wojennych lub okoliczności ich prowadzenia dotyczyły publikacje *Bój pod Waplewem 28 VIII 1914 r. - krwawy epizod z bitwy pod Tannenbergiem*, Studenckie Zapiski Historyczne, 2003, nr 1, s. 81-91 oraz *Sztab Generalny a dyplomacja. Wybrane aspekty współpracy państw Czwórprzymierza w I wojnie światowej*, [w:] *Historia i Polityka. Myśl polityczna i dyplomacja w XX wieku. Studia z historii myśli politycznej i idei*, T. 2, pod red. Patryka Tomaszewskiego, Toruń 2005, s. 19-31, a także *Działania niemieckiej 47. Rezerwowej Dywizji Piechoty w bitwie pod Limanową-Łapanowem w 1914 r.*, [w:] *Front wschodni I wojny światowej. Studia z dziejów militarnych i polityczno-społecznych*, pod red. Michała Baczkowskiego, Kamila Ruszały, Kraków 2013, s. 29-47 oraz książki *Verdun 1916*, Warszawa 2009, ss. 248 (wznowienie w 2014 r.) i *Somma 1916*, Warszawa 2011, ss. 304. Materiały te dotyczą bądź nieznanych kwestii bądź dokonują syntezy i nowego spojrzenia na istotne i znane wydarzenia, jak dwie wielkie bitwy opisane we wspomnianych wcześniej publikacjach zwartych. Dodatkowo, w przypadku bitwy nad Sommą, było to pierwsze w Polsce całościowe monograficzne opracowanie tematu. Należy przy tym podkreślić, iż każdorazowo docierano do materiałów wytworzonych przez wszystkie strony uczestniczące w danym starciu. W przypadku Sommy oznaczało to wykorzystanie źródeł i opracowań francuskich, często zaniedbywanych w anglosaskich opisach bitwy.

Oprócz odcinka Korpusu Gwardii analizowałem bitwę pod Gorlicami również w aspekcie całościowym. Pierwszą moją publikacją na ten temat był artykuł *Rola szefa sztabu niemieckiej 11. Armii pułkownika Hansa von Seeckta w przełamaniu pod Gorlicami*, [w:] *Małopolska i Podhale w latach Wielkiej Wojny 1914 - 1918*, cz. 1, pod red. Roberta Kowalskiego, Nowy Targ 2005, s. 167-186, opierający się na nieznanej w Polsce archiwalnej spuściźnie późniejszego generała. Drugim materiałem dotyczącym tej kwestii jest artykuł *Bitwa pod Gorlicami, Małe Verdun czy Operacja Tarnowsko-Gorlicka. Regionalna polityka*

historyczna, [w:] *Znaki Pamięci V – bitwa gorlicka, jej znaczenie i skutki*, pod red. Kamila Ruszały, Gorlice 2012, s. 5-14. W oparciu o archiwalia niemieckie i austro-węgierskie oraz materiały rosyjskie dokonałem próby zdefiniowania zasięgu terytorialnego przełamania pod Gorlicami oraz czasu jego trwania.

Tekst *General William Balck i jego analiza rozwoju taktyki w I wojnie światowej* [w:] *Balck William, Rozwój taktyki w ciągu Wielkiej Wojny*, Warszawa 2012, s. VII-XIII opiera się m.in. na spuściźnie generała przechowywanej w Bundesarchiv-Militärarchiv we Fryburgu Bryzgowijskim oraz stanowi nakreślenie tła dla jego rozważań teoretycznych oraz podkreślenie ich znaczenia dla epoki, w której powstały.

W artykule *Polacy w armiach zaborczych w latach pierwszej wojny światowej*, [w:] *Pomorzanie w Wehrmachcie*, pod red. J. Szilinga, Toruń 2012, s. 11-38 starałem się przede wszystkim przedstawić charakter służby Polaków w trzech armiach zaborczych oraz zweryfikować funkcjonujące w historiografii liczby na temat strat w poszczególnych zaborach.

Dla *International Encyclopaedia of the First World War*, międzynarodowej inicjatywy naukowej, publikowanej w Internecie przygotowałem anglojęzyczne teksty *Baltenregiment, Baltische Landeswehr, Polish Army in France, Polish – Soviet War 1920-1921* oraz *Polish Legions*.

Artykuł *Sylwetka dowódcy I Korpusu Armijnego - generała piechoty Hermanna von François*, [w:] *Wielka Wojna na Mazurach 1914-1915. Studia z dziejów frontu wschodniego I wojny światowej*, pod red. Roberta Kempy, Giżycko 2014, s. 267-280 w znacznej mierze opiera się na osobistej spuściźnie tego generała, przechowywanej w Bundesarchiv-Militärarchiv we Fryburgu Bryzgowijskim. Jest pierwszym w Polsce naukowym opracowaniem jego życiorysu. Postać ta jest zaniedbana również w historiografii powszechnej.

b) Siły zbrojne Niemiec w okresie międzywojennym

Publikacje w tej kategorii są wynikiem moich wieloletnich badań w Bundesarchiv-Militärarchiv we Fryburgu Bryzgowijskim, a także szeregu kwerend przeprowadzonych w zasobach Centralnego Archiwum Wojskowego. Teksty z tego zakresu niejednokrotnie mają charakter pionierski nie tylko w historiografii polskiej, ale także i powszechnej.

Monografia *Hans von Seeckt. Twórca Reichsheer. 1866-1936*, Kraków 2006, ss. 438

jest pierwszym w Polsce pełnym, naukowym przedstawieniem tej ważnej postaci. Została zakwalifikowana przeze mnie w tym miejscu, ale znajduje się tam również szereg istotnych informacji dotyczących I wojny światowej. Książka ta powstała głównie na bazie zmikrofilmowanej spuścizny osobistej generała. Uzupełnieniem są liczne źródła drukowane i opracowania.

Kolejny tekst, *Koncepcje wykorzystania artylerii niemieckiej w latach 20-tych XX wieku*, [w:] *Artyleria polska. Historia - teraźniejszość - przyszłość (myśl wojskowa, szkolnictwo artyleryjskie, technika i uzbrojenie)*, Toruń 2007, s. 77-94, oprócz źródeł ze wspomnianego wcześniej archiwum, wykorzystuje również niemieckie regulaminy.

Tekst *The Military potential of the Reichswehr in East Prussia in January 1923*, [w:] *Acta Historica Universitatis Klaipedensis*, T. XV, Klaipeda 2007, s. 57-65, opublikowany został w języku angielskim i stanowi analizę potencjału militarnego Reichsheer w chwili wybuchu powstania w Kłajpedzie. Wskazuje na realne możliwości Niemiec pomocy w jego zdławieniu i stanowi również przyczynek do rozważań, dlaczego tak się nie stało.

W artykule *Organizacja niemieckich naczelnich władz wojskowych 1918-1933*, [w:] *Od armii komputowej do narodowej III. Problemy organizacyjne sił zbrojnych od XVI do XX wieku*, pod red. Jarosława Centka, Macieja Krotofila, Toruń 2009, s. 275-302, przedstawiłem okoliczności powstania Ministerstwa Reichshwehry, jego przekształcenia na stopie pokojowej oraz prawdopodobną organizację w czasie wojny.

Monografia *Reichsheer ery Seeckta (1921-1926)*, Warszawa 2010, ss. 439 przedstawia plany wojenne, doktrynę i taktykę, organizację, szkolenie oraz uzbrojenie wojsk niemieckich w pierwszych latach dwudziestych. Analizuje nie tylko faktyczny stan pokojowy, ale również przypuszczalny czy planowany stan w razie wojny. Jest to jedyne w historiografii polskiej i powszechnej tak dokładne przeanalizowanie militarnych aspektów niemieckich sił zbrojnych lat dwudziestych.

Artykuł *Stanowisko niemieckiego korpusu oficerskiego do kwestii podpisania traktatu wersalskiego (maj - czerwiec 1919)*, [w:] *Rok 1918 w Europie Środkowo-Wschodniej*, pod red. Daniela Grinberga, Jana Snopko, Grzegorza Zackiewicza, Białystok 2010, s. 532-548 w oparciu o niemieckie materiały archiwalne ukazuje, że wysocy rangą oficerowie niemieccy byli gotowi zdławić polską niepodległość siłą. Jedyne braki nadziei na poparcie ludności, a nawet pewność co do jej czynnego sprzeciwu, zmusiła ich do rezygnacji z ofensywnych planów.

Okresowi przejściowemu w dziejach armii niemieckiej (1918-1921) poświęciłem dwa teksty. Pierwszy z nich, *Ewakuacja wojsk niemieckich z ziem litewskich po zakończeniu I wojny światowej*, *Europa Orientalis* 2009 nr 1, s. 467-494 przedstawia zagadnienie opuszczenia terenów litewskich z punktu widzenia armii niemieckiej. W ten sposób przyczynia się do lepszego zrozumienia genezy i pierwszego etapu konfliktu między Polską a Litwą. Drugi z artykułów, *Kawaleria niemiecka w latach 1918-1921*, [w:] *Do szarży marsz, marsz... Studia z dziejów kawalerii*, T. 1, pod red. Aleksandra Smolińskiego, Toruń 2010, s. 479-562 w oparciu o niemieckie materiały archiwalne przedstawia znaczenie kawalerii niemieckiej w okresie przejściowym oraz jej działania, w tym w te, które prowadzano w ramach *freikorpsów* przeciwko powstańcom wielkopolskim. Tekst ten stanowi istotny wkład w badania nad tym powstaniem, gdyż przedstawia wydarzenia z zapomnianej, niemieckiej perspektywy, niejednokrotnie rzucając na nie całkiem nowe światło.

Tekst *Jak Niemcy wyobrażali sobie konflikt z Polską. Analiza gier wojennych z lat 20. XX wieku*, [w:] *Od armii komputowej do narodowej IV*, pod red. Waldemara Rezmera, Toruń 2012, s. 323-348 powstał głównie w oparciu o materiały wytworzone podczas niemieckich gier wojennych. Przedstawia nieznaną w Polsce rozgrywkę, ale przede wszystkim wyciągane z nich przez Niemców wnioski i z tego względu stanowi ważny wkład w kwestię rzeczywistej oceny rzekomego zagrożenia niemieckiego w latach dwudziestych XX wieku.

Wątek broni konnych kontynuuje artykuł *Organizacja niemieckiej kawalerii i artylerii konnej w latach 1921-1935*, [w:] *Do szarży marsz, marsz... Studia z dziejów kawalerii*, T. 4, pod red. Aleksandra Smolińskiego, Toruń 2013, s. 353-418, który nie tylko przedstawia sytuację narzuconą traktatem wersalskim w zakresie kawalerii i artylerii konnej, ale przede wszystkim rekonstruuje stan faktyczny i organizację przewidzianą na wypadek wojny. Omówione zostały również przekształcenia broni konnych związane z rozwojem niemieckich zbrojeń w początku lat trzydziestych.

Przeprowadziłem również redakcję naukową książki *Manstein Erich von, Żołnierskie życie. Moja służba w Reichswehrze i Wehrmachcie 1919-1939*, Międzyzdroje-Kraków 2013, ss. 424, nie tylko sprawdzając merytoryczną poprawność tłumaczenia, ale przede wszystkim opatrując tekst szeregiem przypisów wyjaśniających różne istotne sprawy, nie dość dokładnie bądź nie do końca prawdziwie przedstawione przez Autora.

Ostatnią publikacją w tym zakresie jest edycja źródłowa, *Znaczenie Gdańska w planach operacyjnych Reichsheer*, "Europa Orientalis" 2013, s. 141-145, gdzie

przedstawiłem dokument zawierający informacje na temat wysiłków niemieckich, które miały na celu wzmocnienie potencjału obronnego Wolnego Miasta Gdańska oraz ich zamiarów na tym terenie w razie konfliktu z Polską.

c) Garnizony na ziemiach polskich przed I wojną światową

W początkowym okresie rozwoju naukowego zajmowałem się zagadnieniem dyslokacji wojsk niemieckich na ziemiach polskich przed I wojną światową. Z tego zakresu opublikowałem najpierw tekst *Dyslokacja wojsk niemieckich na Pomorzu przed wybuchem I wojny światowej*, [w:] *Problemy militarne na Pomorzu w latach 1914-1989*, pod. red. A. Stachuli, Słupsk 2002, s. 7-18, zawierający opis pokojowego rozmieszczenia oddziałów i pododdziałów Królewskiej Armii Pruskiej, jakie zastał wybuch I wojny światowej i ogłoszona wówczas mobilizacja. Zakres terytorialny kolejnych dwóch artykułów był wprawdzie bardzo ograniczony terytorialnie, ale za to ramy chronologiczne były stosunkowo szerokie: *Skład garnizonu Grudziądza 1772-1920*, *Rocznik Grudziądzki*, 2005, s. 31 – 44 oraz *Garnizon Torunia 1815-1919. Organizacja, liczebność*, *Rocznik Toruński* 2005, s. 191-213. Badania te stanowią nie tylko przyczynek do strategicznego znaczenia ziem polskich od XIX w. aż do I wojny światowej, ale także oceny ich potencjału ludnościowego. Mogą także stanowić bazę wyjściową dla dalszych dociekań na temat interakcji wojska ze społeczeństwem.

d) Periodyki o tematyce militarnej

W tej kategorii jestem współautorem dwóch publikacji, napisanych wspólnie z dr Barbarą Centek. Teksty te mają charakter interdyscyplinarny, łącząc w sobie analizę prasoznawczą z wraz omówieniem treści. Jako pierwszy powstał artykuł „*Bitewnik Łódzki 1914*” - *popularyzator pamięci o Wielkiej Wojnie*, *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Librorum* 2013, nr 17, s. 189-200. W nim omówione zostało pięć pierwszych numerów darmowego czasopisma, zawierające materiały dotyczące bitwy pod Łodzią w 1914r. Kolejna publikacja, *Zakurzone białe kruki - niemieckie roczniki oficerskie (Ranglisty) w zbiorach Książnicy Kopernikańskiej*, *Folia Toruniensia* 2013, s. 45-60 dokonała analizy treści niemieckich roczników oficerskich, ich historii oraz znaczenia w badaniach naukowych. Tekst zawiera również wyniki badań ich ze strony prasoznawczych.

e) Wojsko Polskie okresu międzywojennego

Materiały dotyczące Wojska Polskiego okresu międzywojennego powstały niejako na

marginesie mojej działalności naukowej, w znacznej części stanowią nowe ujęcie, gdyż przedstawiają je z niemieckiej perspektywy.

Sprawę działania polskiego wywiadu na terenie Niemiec podejmuje artykuł *Niemiecki dokument w sprawie afery szpiegowskiej rtm. Jerzego Sosnowskiego*, oprac. Jarosław Centek, *Przegląd Historyczno-Wojskowy* 2008, nr 2, s. 150-155. Oprócz wprowadzenia składa się na niego przetłumaczony i opatrzony przypisami materiał instruktażowy dla placówek Abwehry, opisujący pokrótce całą aferę szpiegowską związaną z działalnością rtm. Jerzego Sosnowskiego. Przedstawiając niemiecki punkt widzenia, rzuca on na tę sprawę nowe światło, stanowiąc istotny argument przy ocenie działalności szpiegowskiej rtm. Jerzego Sosnowskiego.

Artykuł *Obraz Wojska Polskiego z początku lat trzydziestych XX wieku w materiałach Reichswehry*, *Przegląd Historyczno-Wojskowy* 2012, nr 2, s. 121-132 został opracowany wspólnie z prof. dr hab. Aleksandrem Smolińskim. Zawiera on krytyczne, opatrzone wstępem i przypisami, wydanie niemieckiego materiału przeznaczonego do wykorzystania w czasie gier wojennych. Zawierając krótką charakterystykę taktyki oraz organizację wielkich jednostek Wojska Polskiego, miał umożliwić realistyczne odgrywanie strony polskiej. Dzięki współpracy z prof. dr hab. Aleksandrem Smolińskim, udało się nie tylko ukazać niemieckie spojrzenie na Wojsko Polskie początku lat trzydziestych, ale także dokonać jego porównania ze stanem faktycznym.

Z kolei niemieckojęzyczny tekst *Das polnische Heer in den Jahren 1935-1939. Hauptprobleme*, [w:] *Von Söldnerheeren zu UN-Truppen. Heerwesen und Kriege in Österreich und Polen vom 17. bis zum 20. Jahrhundert*, pod red. C. Reichl-Ham, I. Nöbauer, Wien 2011, s. 137-160, napisany wspólnie z prof. dr hab. Aleksandrem Smolińskim stanowi syntezę dziejów Wojska Polskiego w okresie poprzedzającym wybuch II wojny światowej, przedstawiającą niemieckojęzycznemu czytelnikowi aktualny stan badań nad tym zagadnieniem.

f) recenzje

Jestem autorem także szeregu recenzji naukowych, dotyczących publikacji z tematyki interesującej mnie badawczo – pierwszej wojny światowej, niemieckich sił zbrojnych okresu międzywojennego oraz konfliktów zbrojnych po 1945 r. Ukazywały się one m.in. w takich prestiżowych periodykach, jak „Przegląd Historyczny”, „Dzieje Najnowsze” czy „Wojskowy

Przegląd Historyczny”.

* w przypadku, gdy osiągnięciem tym jest praca/ prace wspólne, należy przedstawić oświadczenia wszystkich jej współautorów, określające indywidualny wkład każdego z nich w jej powstanie

J. Centek